

RADOVI FILOZOFSKOG FAKULTETA U ZADRU,

Razdio društvenih znanosti, br. 1—5.

U povodu dvadesete godišnjice postojanja Filozofskog fakulteta u Zadru upravo je izašao iz tiska (Novinsko poduzeće »Narodni list«, Zadar 1975) 12. svezak za 12. godinu Radova Filozofskog fakulteta, koji je, kao peti broj po redu, posvećen društvenim znanostima — povijest, arheologija, povijest umjetnosti, filozofija.

I taj je svezak, uostalom kao i prethodni, doista reprezentant stvaralačkih mogućnosti toga maloga kolektiva koji se afirmirao kao značajan znanstveni činitelj. Prilozi u Radovima su serozni, pronicljivi, čvrsto naučno fundirani i argumentirani, savjesno i potpuno obrađeni. Uz to, zastupljena su vrlo različita područja znanstvenog istraživanja iz prebogat prošlosti naših naroda, i iz vrlo davnog vremena i iz suvremene povijesti.

Cilj nam je skrenuti pažnju na priloge i studije koje tretiraju materiju novijeg vremena, ali će biti zanimljivo barem spomenuti bogati opus radova iz pojedina broja. Tako Radovi 1. za 1960/1961. donose priloge Petra Lisičara — »O jednom tipu lučne fibule iz naših arheoloških zbirki« i »Grčki i helenistički novci s otoka Korčule«, s fotosima i crtežima. Šime Batović piše o razvoju istraživanja prapovijesti u Dalmaciji, a Mate Suić — Prolegomenu urbanizmu antičke Liburnije. Srednjovjekovno područje obrađuje Ante Strgačić — »Quirina ... traversa pars« zadarskih srednjovjekovnih isprava, a Ivo Petricioli objavljuje — Prilozi izučavanju srednjovjekovnog zlatarstva u Zadru. Nikola Ivanišin donosi zanimljivu studiju — J. G. Herder i ilirizam, Kosta Milutinović — Strossmayer u borbi za sjedinjenje Dalmacije s Hrvatskom, a Vinko Valčić — Milan Škrbić o genezi Ljubičeva »Ogledala ...« u svjetlu razvitka nacionalnoga pokreta u Dalmaciji. Svakako, aktualan je prilog studija koju piše Juraj Kolaković — Historijsko-filozofski faktor u pozitivističko-empirijskoj političkoj metodologiji. Rad Dinka Foretića — Društvene prilike u Dalmaciji pred prvi svjetski rat s osobitim obzirom na radničku klasu, daje iscrpnu sliku teškoga socijalnog stanja žitelja ovoga kraja, o nadnicama, radnom vremenu, prosvjetnim i zdravstvenim prilikama. Primjera radi, još je 1910. godine broj nepismenih iznosio 78% cjelokupnog stanovništva pokrajine, a 1912. na nešto više od 600.000 stanovnika bilo je 64 liječnika. U svim zdravstvenim ustanovama bilo je 880 kreveta i svega 20 liječnika. Od 1901. do 1910. iz Dalmacije se iselilo 31.814 osoba.

Radovi 2. za 1962/1963, časopis izlazi iz tiska 1966. i posvećen je desetogodišnjici Fakulteta, donose 13 znanstvenih priloga, od kojih se može izdvojiti po suvremenosti rad Stijepa Obada — Počeci radničkog pokreta u Dubrovniku, u kome se, uz mnoštvo podataka i slikovnog materijala, daje potpuna slika stanja i razvoja radničkog pokreta dubrovačke regije. Tereza Ganza-Aras piše o pojavi politike »novoga kursa« u Dalmaciji 1903. godine. Ostali radovi sežu dublje u prošlost, kao što je rad Ante M. Strgačića o pokušaju izdavanja novina

na arbanaskom jeziku u Zadru, zatim rad Koste Milutinovića — Lovro Monti i Narodni preporod u Dalmaciji i Dinka Foretića — Marginalije uz odnose Vuka Karadžića s Dalmacijom. Ostali su radovi: Mario Festini — Talijanski Risorgimento — istina i mit, Žarko Muljačić — Novi podaci o Albertu Fortisu i o njegovim putovanjima po našim krajevima, Ksenija Radulić — Romanički zvonik u Ninu i Ivo Petricioli — Jedan nepoznati arhitektonski spomenik u Zadru, a riječ je o temeljima i dijelu sačuvanog pročelja crkve sv. Tome, čiji su ostaci suvremeno konzervirani i sačuvani. Mate Suić donosi zanimljiv rad — Iz mediteranske baštine jadranskih Ilira, a slijede dva rada Petra Lisičara o grčkim natpisima i naseljima, te rad Marije Brida — Javljanje subjektivnosti u grčkoj filozofiji.

Treći broj Radova, koji je tiskan 1969. godine, donosi 11 vrijednih članaka. Šime Batović bavi se odnosima Dalmacije i Grčke u neolitu, a Julijan Medini piše o epigrafičkim podacima, o munificijencijama i ostalim javnim građnjama iz antičke Liburnije. Mate Suić nastoji lokalizirati grad-polis Curcum iz stare Liburnije, koji se spominje u Ptolomejevoj Geografiji. Tereza Ganza-Aras piše o nekim novim pitanjima u vezi s *ordinatio imperii* Ludovika Pobožnog iz 817. godine, dok Ivo Petricioli u radu — Prilozi poznavanju renesanse u Zadru — daje niz novih podataka o majstorima kiparima i klesarima koji su kultivirali renesansne oblike u Zadru. Ksenija Radulić opisuje nekoliko mjedenih pladnjeva 15. i 16. st. iz sjeverne Dalmacije a Ante M. Strgačić podrobno piše o biblioteci glagoljaškog sjemeništa u Priku kraj Omiša u vrijeme njegove likvidacije od austrijskih vlasti 1820. godine. Stijepo Obad, kao i obično, donosi iscrpan pregled agrarnih odnosa na području bivše Dubrovačke Republike 1814—1850, a Kosta Milutinović također vrijednu studiju pod naslovom — Marx i Engels i Južni Slaveni — s mnoštvom izvornog materijala. Dinko Foretić u radu — Antiaustrijski pokreti u ratnoj mornarici u Šibeniku 1917/1918 — brižljivo pedantno i na osnovi novih podataka daje prilog temeljitijem poznavanju revolucionarnih gibanja u vojsci i građanstvu. Na kraju, Josip Vrančić piše o sistemima poimanja umjetnosti.

U Radovima br. 4 za 1971/1972. godinu, časopis tiskan u Zadru 1972, zapažen je opširan rad Stjepana Antoljaka — Značaj i važnost isprave kralja Krešimira I za hrvatsku povijest X stoljeća. Autor komparativnom analizom izvora i publicirane građe znalački daje nove i smjele zaključke, pogotovu u datiranju događaja iz te daleke prošlosti. Šime Batović donosi ilustriranu radnju o problemima prapovijesti kninskog područja. Ivo Petricioli se ovaj put zadržava na prilogu zadarskoj sfragistici uz ilustraciju nekih srednjovjekovnih pečata iz Zadra, a Ksenija Radulić daje kratki opis tek pronađene i restaurirane slike »Pranje nogu« koju pripisuje slikaru Jacobellu del Fiore. Jefto M. Milović vješto, živo i narativno opisuje turski i arbanaski napad na crnogorska sela Salkovinu i Dodoše 9/21. rujna 1840. godine. Pažnje je svakako vrijedan po građi i pristupu obrade prilog Stijepa Obada — Narodno preporodno gibanje u Dubrovniku i Boki Kotorskoj 1860/1861. godine, kad se javlja stranački život i živa politička aktivnost u borbi narodnjaka protiv autonomasha a za sjedinjene tog područja s ostalom Hrvatskom. Ne može se prijeći ni preko temeljito obrađenog pregleda socijalističke štampe u Dalmaciji, Istri i Rijeci do 1919. godine od Dinka Foretića, koji doista pregledno iznosi razvoj i teškoće izlaženja i uređivanja listova socijalističke orijentacije na tom području. Ti su listovi odigrali značajnu ulogu u procesu razvoja klasne svijesti i organizacionog

jedinstva radničke klase. Na kraju se Josip Vrančić osvrće na ekspresionizam u hrvatskoj umjetnosti.

I peti broj Radova za 1973/1974. godinu sadrži 11 znanstvenih radova. Branimir Gabričević donosi bilješke uz prvi ilirski rat, rat između Teute i Rimljana, a Julijan Medini piše izvrsnu studiju — *Ordines decurionum Liburniae*. Stjepan Antoljak je u radu — Pad i razaranje Zadra u IV križarskom ratu — dao konciznu sintezu razvoja događaja oko mletačko-križarskog osvajanja Zadra 1202. godine. Jefto M. Milović piše o posljednjim godinama Njegoševa života i o odjeku njegove smrti u novinama toga vremena. U prilogu — Franz Petter i Dalmacija — Ivan Pederin na zaista osebujan način piše o tome prvom putopiscu Dalmacije 30-ih i 40-ih godina prošloga stoljeća, čija djela danas izgledaju naivno, ali je on prvi svratio svijetu pozornost na Dalmaciju, tada zapuštenu i zaboravljenu pokrajinu. Stijepo Obad se ovaj put pozabavio pitanjem osnivanja društva »Slavenska lipa« u Zadru. Osnivačka skupština održana je 29. siječnja 1849. godine, a skupštinu je otvorio i pozdravio dirljivim riječima na hrvatskom jeziku Ante Kuzmanić. Zbog političkih i drugih teškoća, to je društvo s ambicioznim rodoljubnim programom ubrzo prestalo djelovati. Dinko Foretić u radu — Opća razmatranja o zanimanju šibenskog stanovništva s analizom stanja u poljoprivredi u vremenu od 1912. do 1941, daje iscrpne statističke tabelarne i brojčane podatke o kretanju poljoprivredne proizvodnje u šibenskoj regiji od 42 katastarske ili 5 političkih općina, i na individualnim i na zadružnim gospodarstvima. Josip Vrančić u ovom broju donosi rad — Prvo razdoblje »Proljetnog salona« i rani ekspresionizam u hrvatskoj likovnoj umjetnosti (1916—1919). Izuzetno je vrijedan i zapažen rad Hede Festini — Marxova metoda istraživanja, i rad Marije Brida — Dijalektika ozbiljavanja slobode. Na kraju toga broja Radova Anđelko Habazin objavljuje članak — Bergsonov društveno-politički svijet.

Ivan Bilan

ZBORNİK ZA HISTORIJU ŠKOLSTVA I PROSVJETE

Izdavači: Hrvatski školski muzej u Zagrebu, Pedagoški muzej u Beogradu i Slovenski muzej v Ljubljani, Zagreb 1974, broj 8.

U rubrici »Rasprave i članci« redoviti profesor Filozofskog fakulteta u Beogradu *Nikola M. Potkonjak* objelodanio je drugi dio svoje doktorske disertacije (Prvi, v. Zbornik za historiju školstva ... 1969—1970, broj 5, 13—37) o Robertu Owenu kao prvom misionaru owenizma. Riječ je o njegovom eksperimentu u Quenwoodu koji je, prema autorovim riječima, »bio [...] treći [...] u kome se lično angažovao Robert Owen i pomoću koga je još jednom hteo očiglednim putem da svet upozna sa idejama i mogućnostima reorganizacije društva mirnim [...], a ne revolucionarnim putem. I taj dio studije, kao i prvi, bogato je dokumentiran. Napisan je na temelju svestrano proučene literature, starije i novije, a uz to je iskorištena i suvremena engleska publicistika, pa upravo ta izvorna građa povisuje vrijednost te disertacije. Svakako, taj je prilog veoma koristan jer približava našim prosvjetnim i ostalim znanstvenim